

SÖKANDE

Banverket, 781 85 BORLÄNGE

Ombud: verksjuristen Jan Allevåg, samma adress

MOTPARTER

1. Tage Berglund, Östra Spöland 29, 911 92 VÄNNÄS
 2. Rune Sjöström, Östra Spöland 35, 911 92 VÄNNÄS
 3. Kjell Sjöström, Östra Spöland 21, 911 92 VÄNNÄS
 4. Sven Zandén, Box 43, 911 92 VÄNNÄS
 5. Dödsboet efter Nils Ragnar Sjöström, Östra Spöland 23, 911 92 VÄNNÄS
 6. Kjell Ola Näslund, Östra Spöland 45, 911 92 VÄNNÄS
 7. Bengt Näslund, Östra Spöland 48, 911 92 VÄNNÄS
- Ombud för 1-7: advokaten Nils Rinander, Advokatfirman Lundberg & Åkerlund, Box 136, 971 04 LULEÅ

SAKEN

Oföretsedd skada i anledning av anläggande av ny järnvägsbro över Vindelälven vid Vännäsby

DOMSLUT

Miljödomstolen ogillar yrkandet om åläggande för Banverket att höja nivån på järnvägsbron över Vindelälven.

Banverket skall till de sakägare som företräds av advokaten Rinander utge ersättning för rättegångskostnader med fyrtyotretusenarton (43 018) kr, varav 32 000 kr avser arvode. På det sammanlagda beloppet skall utgå ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

BAKGRUND

Banverket fick genom en dom den 26 september 1991 (mål VA 2/90) tillstånd av dåvarande vattendomstolen vid Umeå tingsrätt att utriva den gamla järnvägsbron över Vindelälven i Vännäsby och att på platsen uppföra en ny bro jämte tillfartsbankar över älven.

Vindelälven rinner samman med Umeälven ca 3 mil från havet. Bron korsar Vindelälven ca 250 m uppströms detta sammanflöde. Vindelälven är helt oreglerad medan Umeälven uppströms sammanflödet är reglerad med en regleringsgrad av ca 48 %. Mellan sammanflödet och havet ligger Stornorrfors kraftstation. Bron ligger inom övre delen av dämningssområdet för denna kraftstation. På grund av närheten till sammanflödet påverkas vattenståndet vid bron både av vattenföringen i Vindelälven och Umeälven.

Höjduppgifterna i domen är angivna i rikets höjdsystem RH 70.

YRKANDEN

Tage Berglund och medparter (fortsättningsvis sakägarna) har gjort anmälan om oförutsedd skada och – som talan slutligen bestämts – yrkat att Banverket förpliktas att höja nivån på järnvägsbron över Vindelälven i Vännäsby med minst 70 cm eller till den högre nivå som krävs för att inte orsaka dämning vid ett sådant flöde i älven som kan förväntas återkomma under en 1 000-årsperiod.

Banverket har bestritt yrkandet.

Sakägarna har yrkat ersättning för rättegångskostnader.

VAD PARTERNA ANFÖRT

Sakägarna har i huvudsak anfört följande. Sakägarna är innehavare av fastigheter som är belägna inom ett mycket flackt område några km uppströms broläget. Den nya

järnvägsbron höjdsattes lägre än den tidigare och med underkanten på brons stål balkar förlagda på höjden +79,28 m, vilket medför att bron kan få en oförutsedd dämmande effekt. Den utrivna brons balkar låg ca 70 cm högre och inte ens vid det extrema högflödet vid den s.k. Spölandskatastrofen 1938 nådde vattenytan upp till balkarna. - Det är fråga om en befarad skada. Frågan om brons dämmande verkan och risken för framtida katastrofala situationer uppkom efter det extremt höga flödet i Vindelälven år 1995. Detta flöde uppgick till ca 1 700 m³/s och var ett s.k. 100-årsflöde. Avståndet mellan vattenytan i älven och underkanten på järnvägsbron var då endast ca 20 cm. Vid detta tillfälle tappades inget genom kraftverken i Umeälven och vattenståndet i Umeälven var då ungefär på nivån +79 m och således relativt normalt. Skulle emellertid ett extremt högflöde i Vindelälven inträffa samtidigt som vattenståndet är högt i Umeälven kommer järnvägsbron att få en dämmande effekt och närmast fungera som en damm. Detta kommer att leda till allvarliga skador på sakägarnas fastigheter.

Vid tillståndsprovningen av den nya järnvägsbron synes man ha utgått från uppgifter från SMHI där man utgick från en högsta högvattenföring vid broläget på 1 700 m³/s, vilket idag framstår vara för lågt. Bedömningen av det dimensionerande flödet för bron bör i stället baseras på dammsäkerhetskommitténs förslag.

Att högflödessituationer kommer att uppkomma i framtiden kan hållas för visst. Det kan också hållas för visst att vattenståndet kan bli högre än det var 1995 och att skador av helt annan omfattning därvid uppkommer. Det är därför rimligt att sökanden företar sådana åtgärder som är ägnade att förebygga eller i största mån minska skador eller intrång för framtiden. Det handlar om miljöskador men det är ingen fara för människoliv. Därför kan dimensioneringen av bron begränsas till ett 1 000-års flöde.

Genom tillståndsdomen åtnjuter Banverket frihet från miljörättsligt ansvar för all framtid. I rättspraxis har godtagits att man i syfte att undvika preskription väcker talan om fastställande att motparten är skadeståndsskyldig, trots att det ännu ej avgjorts om någon skada uppkommit. Det finns inte anledning att ha ett annorlunda synsätt i en fråga som handläggs som ett vattenmål.

På begäran av sakägarna har partsförhör hållits med Tage Berglund.

Sakägarna har som skriftlig bevisning åberopat dels innehållet i tillståndsbeslut beträffande Spölands invallningsföretag 1996, dels vattenståndsberäkningar från SMHI.

I tillståndsbeslutet rörande invallningsföretaget har förrättningsmannen redovisat bl.a. följande. ”Under 1960-talet uppfördes Stornorrfors vattenkraftverk i Umeälven nedströms Vindelälvens inflöde. Det tillhörande regleringsmagasinet kan påverka vattenstånden vid invallningsavsnittet. Dessutom har järnvägsbron över Vindelälven vid Vännäsby byggts om nu med underkant på nivå +79,3 m, vilket vid extrema högflöden kan ge en dämmande effekt.”

De av sakägarna åberopade vattenståndsberäkningarna utgörs för det första av en av SMHI utförd vattenståndsberäkning daterade den 31 oktober 1996. Denna redovisar förväntade vattenstånd vid sex olika sektioner i Vindelälven uppströms sammanflödet med Umeälven. Beräkningarna redovisar vattenstånden i Vindelälven utifrån förutsättningarna att vattenståndet i Umeälven är +79,0 m respektive +80,0 m. Vid ett flöde som bedömts motsvara 1000-årsflödet beräknas vattenståndet vid järnvägsbron (sektion 6) i de båda nyssnämnda fallen uppgå till +79,1 m respektive +80,1 m. Vidare föreligger beräkningar baserade på ett dimensionerande flöde enligt flödeskommitténs riktlinjer för dammar tillhörande klass 1. Detta flöde uppgår till 3 170 m³/s och bedöms motsvara ett 10 000-årsflöde. Vattenståndet vid järnvägsbron vid detta flöde har beräknats till +79,2 m respektive +80,4 m.

Banverket har i huvudsak anfört följande.

Någon skada har hittills inte inträffat på sakägarnas fastigheter. Banverket bestrider orsakssamband mellan uppförandet av den nya bron och eventuella skador. Det höga vattenståndet 1995 hade inträffat även utan den nya järnvägsbron. Endast vad som faktiskt inträffat är relevant i sammanhanget. Om domstolen emellertid anser att även befarade händelser kan utgöra skada menar Banverket att företaget ej kan orsaka skada. Skulle vattenståndet stiga över 1995 års nivå och gå upp mot brons balkar kommer banvallarna

i anslutning till bron att spolats bort. Man kan förekomma det naturliga erosionsförloppet genom att gräva bort den anslutande banken. I första hand skulle en sådan åtgärd ske på landfästet på Vindelälvens västra sida. Bron och dess landfästen är konstruerade på ett sådant sätt att en sådan åtgärd inte medför någon skada på själva brokonstruktionen. Inte ens vid högre flöden än 1995 orsakas någon skada av bron. Den befarade skadan är ej heller oförutsedd. Den behandlades i målet VA 2/90, vilket framgår av protokollet från huvudförhandlingen i målet.

Banverket kan skäligen inte heller åläggas att utföra åtgärder till mycket stora kostnader för att förebygga en händelse som kan inträffa vart 1 000 år på en bro vars normala livslängd är 100 år. Det är svårt att exakt ange kostnaderna för en höjning av bron i den omfattning som sakägarna yrkat men uppskattningsvis uppgår kostnaden till 25 000 000 – 30 000 000 kr. I denna kostnad ingår de tillkommande kostnader som följer av en höjning av bron såsom kostnader för höjning av banspåret på ömse sidor av bron, justering av anslutande vägar och luftledningarna och annan utrustning.

Sammanfattningsvis har Banverket som grund för sitt bestridande anfört följande. Det bestrids i först hand att det föreligger någon skada beträffande sakägarnas fastigheter. Skulle så visas vara fallet bestrids det att denna skadan varit oförutsedd. I sista hand gör Banverket gällande dels att det inte är fråga om skador som är betydande på sätt som avses i 15 kap 17 § 2 st vattenlagen (1983:291), dels att ett bifall till sakägarnas yrkande om höjning av järnvägsbron skulle innebära väsentlig olägenhet för Banverket.

På begäran av Banverket har vittnesförhör hållits med Björn Töyrä och Håkan Rosén.

Banverket har som skriftlig bevisning åberopat protokoll från vattendomstolens huvudförhandling den 21 september 1991 i mål VA 2/90 och för syn företett kopior av färgfotografier av bron tagna 1993 respektive 1995.

Av huvudförhandlingsprotokollet framgår bl.a. att tjänstgörande fastighetsråd påpekade att SMHI:s uppgifter byggde på vattenföringsstatistik för åren 1911-1988 och att högre

vattenföringsvärden kunde uppkomma i framtiden. Företrädare för Banverket uppgav att den högsta högvattenytan var på nivån +78,20 m, att brostöden dimensionerats för exceptionellt hög islast och att om vattnet skulle gå upp till brobanan skulle vallen spolans ut i ändarna men bron ändå stå på plats.

Miljödomstolen har i samband med huvudförhandlingen hållit syn vid broläget och på Tage Berglunds fastighet Vännäs Spöland 3:45.

DOMSKÄL

Målet har anhängiggjorts före miljöbalkens ikraftträdande. Enligt 5 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken skall prövningen därför ske enligt vattenlagens regler. I 15 kap 17 § vattenlagen (1983:291) behandlas frågan om oförutsedda skador. Där sägs bl.a. att om ett vattenföretag eller en vattenanläggning, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna lag, medför skador som inte förutsågs av vattendomstolen eller förrättningsmannen när tillståndet meddelades, får den skadelidande framställa anspråk på ersättning enligt 9 kap. 1-10 §§. Enligt andra stycket i nämnda lagrum stadgas att om det är fråga om betydande skador för enskilt eller för något allmänt intresse, får begäras sådana ändringar på företagarens bekostnad av vattenföretaget eller vattenanläggningen som, utan att medföra skador på tredje man eller väsentliga olägenheter för tillståndshavaren, är ägnade att förebygga eller minska framtida skador.

Banverket har i första hand invänt att det över huvud taget inte föreligger några sådana skador på sakägarnas fastigheter att vattenrättens regler om oförutsedd skada är tillämpliga. Sakägarna har å sin sida gjort gällande att den risk för en dämning på grund av bron som föreligger vid extrema flöden i Vindelälven med åtföljande risk för skador på fastigheterna är att bedöma som skada i vattenrättsligt hänseende. I målet är ostridigt att någon konkret skada av nämnvärd betydelse hittills inte uppkommit på sakägarnas fastigheter till följd av anläggandet av den nya järnvägsbron. Reglerna om oförutsedda skador omfattar bestämmelser avsedda att skydda sakägarnas intresse på två skilda sätt nämligen dels genom bestämmelser om skadeersättning, dels genom möjligheter att få till stånd skadeförebyggande åtgärder. Enligt miljödomstolens mening måste reglernas

avsedda syfte i det senare fallet vara att sakägarna, om det i samband med tillståndsprovning skett en felbedömning beträffande behovet av skadeförebyggande åtgärder, ges möjlighet att genom en anmälan om oförutsedd skada få till stånd en provning av arten och omfattningen av sådana skadeförebyggande åtgärder som skulle föreskrivits om frågan uppmärksammats i tillståndsmålet oavsett om någon faktisk skada är för handen eller ej. Den omständigheten att någon konkret skada inte föreligger utgör sålunda enligt miljödomstolens mening inget hinder mot att pröva frågan. Vid sådant förhållande återstår att pröva om skadan kan anses vara oförutsedd och om så är fallet om det föreligger sådan risk för skada att det är befogat att vidta skadeförebyggande åtgärder. Domstolen har vid en sådan provning att bedöma dels risken för att skada skall uppkomma, dels om kostnaden för de skadeförebyggande åtgärderna är rimliga i förhållande till de skador som åtgärderna avser att förebygga.

Banverket har invänt att det inte rör sig om en skada som varit oförutsedd. Enligt uttalanden i den vattenrättsliga doktrinen (Strömberg: Vattenlagen med kommentar s. 293 m.) skall en skada anses vara oförutsedd dels då frågan om skada kunde komma att uppstå förbisets av domstolen, dels då det felaktigt antagits att någon skada inte skulle uppkomma eller då omfattningen av en skada felbedömts. Som oförutsedd skada bedöms dock inte det fall att skadan åsatts ett för lågt värde. Banverket har i denna del hänvisat till vad som förekom vid huvudförhandlingen i mål V 2/90. Av protokollet från huvudförhandlingen i detta mål framgår dels att domstolen förutsåg att högre flöden än vad som redovisats i målet var tänkbara i framtiden, dels att vid ett sådant högre flöde skulle banvallarna spolats bort och på så sätt möjliggöra ökad genomströmning. Den ökade genomströmningen skulle innebära att bron ej skadas men får naturligtvis även till följd att skador på fastigheter uppströms på grund av brons dämmande effekt i praktiken uteblir. Domstolen har hållit syn på plats och bedömer att omgivande terräng är sådan att en bortspolning/bortgrävning av anslutande brobank är fullt möjlig. Domstolen finner mot bakgrund av ovanstående att skadescenariot ej är oförutsett. Redan på grund härav skall sakägarnas talan lämnas utan bifall.

Beträffande sakägarnas yrkande om ersättning för rättegångskostnader råder ej tvist.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga

Överklagande ges in till miljödomstolen senast den 3 oktober 2003 och ställs till Svea hovrätt, miljööverdomstolen.

Nils-Gunnar Elisson

Jerker Marklund

I avgörandet som är enhälligt har deltagit rådmannen Nils-Gunnar Elisson och miljörådet Jerker Marklund.